

DIPLOMACIJA V JEZIKU IN JEZIK V DIPLOMACIJI: EVROPSKA UNIJA DESET LET PO VELIKI ŠIRITVI**

Povzetek. Članek se ukvarja z vprašanjem jezika kot sredstva za uveljavljanje države v notranji diplomaciji Evropske unije, s poudarkom na delovanju slovenskih diplomatskih predstavnikov v delovnih telesih Sveta. Pri tem si avtor zastavlja dve vprašanji, in sicer (a) kakšne so značilnosti jezikovnega režima v Svetu in (b) kako se znotraj njega vedejo slovenski diplomati. Avtor ugotavlja, da je v notranji diplomaciji Evropske unije angleščina že izrinila francoščino ter da slovenski diplomati pogosto uporabljajo tolmačenja (kjer je mogoče), ker menijo, da je to nujno za kakovostno delovanje v diplomaciji, kot tudi za krepitev političnega prestiža Slovenije znotraj evropskih integracij.

Ključni pojmi: diplomacija, jezik, prestižna vloga jezika, Slovenija, Evropska unija

Uvod

Če bi danes koga (ki se ne spozna na diplomacijo) vprašali, kateri je glavni jezik, ki ga uporabljajo diplomati, bi verjetno (kot iz topa) izstrelil: »Francoščina, logično.«¹ A zadeva še zdaleč ni tako enostavna. Iz zgodovine diplomacije vemo, da je bil dolga stoletja ključni diplomatski jezik latinščina, francoščina pa je začela pridobivati pomen šele v 17. stoletju. Ta se je povečal konec 18. stoletja, višek svojega razvoja v diplomaciji pa je francoščina dosegla v 19. stoletju. Čeprav se je konec 19. stoletja zdelo, da bo francoščina določala diplomacijo za vekomaj, pa je bilo potrebnih le dobrih 20 let, da se je ves dotedanji svet obrnil na glavo. Demokratizacija diplomacije, pomen javnosti v njej in predvsem rast moči Združenih držav Amerike so vodili do tega, da je po prvi svetovni vojni francoščina začela pospešeno

* Dr. Boštjan Udovič, docent na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

Pri nastajanju članka so sodelovali številni intervjувanci in anketiranci. Zato gre zahvala najprej njim. Poleg tega bi se rad zahvalil Kristini Bizjak In Jerneji Lipičnik, ki sta mi pomagali odvozla(va)ti številne tolmaške, jezikovne in slovenistične vozle v institucijah v Bruslju, kot tudi veleposlaniku dr. Radu Genoriju, ki je respondente na SPBR spodbujal k odgovarjanju na mojo anketo.

¹ Eden od intervjувancev je med svojimi kolegi diplomati testiral to trditev in dobil popolnoma drugačen odgovor, »angleščina, seveda«. Tak odgovor med tistimi, ki se z diplomacijo ukvarjajo, je gotovo več kot logičen.

izgubljati prvenstveni položaj jezika v diplomaciji. Nadomeščati jo je začela angleščina. Seveda ta proces ni bil enostaven (in enoznačen), je pa bil – vsaj tako so ga dojemali predvsem francoski govorniki – radikalen odklon od (do takrat) ustaljenih navad.

Ne glede na francoske poskuse, da bi ohranili primat francoščine v diplomaciji, se je doba njene prevlade simbolično končala z ustanovitvijo Organizacije združenih narodov, ki je kot delovna jezika privzela francoščino in angleščino, pri čemer je bila francoščina *de facto* vedno potisnjena nekoliko v ozadje. Večino dokumentov so namreč že od ustanovitve naprej pripravljali v angleščini, tudi pogovorni jezik med nižjimi diplomati je bil večinoma angleški.

Ta grenka izkušnja je gotovo vplivala na jezikovni sistem v začetkih evropske integracije. Čeprav so ustanovitveni dokumenti jasno poudarjali enakopravnost vseh jezikov znotraj evropskih integracij, pa sta do prve velike širitve z Veliko Britanijo, Irsko in Dansko, delovna jezika znotraj institucij bila francoski in nemški jezik, kar se še danes kaže v določenih simboličnih navezavah oz. imenih. Eden takih primerov, ki anahronistično označuje visok pomen francoščine v okviru evropskih integracij, je *Odbor stalnih predstavnikov*, krajše imenovan tudi COREPER, ki predstavlja okrajšavo za *Comité des représentants permanents*. Ta kratica, ki je izvorno francoskega porekla, pa se danes za poimenovanje tega organa uporablja v skoraj vseh štiriindvajsetih jezikih Evropske unije.²

Članek se tako ukvarja prav z vprašanjem jezikovnih posebnosti delovanja organov Evropske unije, in sicer se bo najbolj posvečal Svetu Evropske unije (v nadaljevanju Svet), tj. organu, ki ga sestavljajo predstavniki držav članic bodisi delujoči v Bruslju (v okviru stalnih predstavništav) bodisi poslani – s konkretnimi nalogami – iz domačih prestolnic. Svet je tako organ, ki združuje veliko število posameznih strokovnjakov z različnih področij, ki pa – prav zaradi svoje raznovrstnosti – pri rabi lastnega/nacionalnega jezika oz. (po potrebi) medjezikovnega posredovanja prav tako uporabljajo različne sisteme. Poleg tega je treba tudi izpostaviti, da je prav Svet med vsemi institucijami EU najbolj izpostavljen, saj je to še vedno organ, ki je izključno v rokah držav članic integracije, medtem ko je Evropska komisija organ Skupnosti, Evropski parlament pa sestavljajo posamezniki, ki bolj kot državam članicam pripadajo določenim političnim usmeritvam (strankam).

Zaradi vsega naštetega se nam zdi pomembno osvetliti položaj, uporabo in značilnosti jezikovnega režima³ v Svetu, pri čemer predvsem iščemo odgovor na dve vprašanji: (a) kakšne so značilnosti tega režima in s tem

² Npr. Nemci *coreperju* pravijo *Ausschuss der ständigen Vertreter (ASIV)* (Maček, 2014).

³ *Ta terminus technicus* privzema vse značilnosti, ki so v okviru Sveta vezane na uporabo nacionalnih jezikov, delovnih jezikov in jezikov formalne ter neformalne komunikacije.

t. i. notranje diplomacije Evropske unije ter (b) kako znotraj teh jezikovnih režimov ravnajo slovenski diplomati v Svetu, predvsem v zvezi z uporabo slovenskega jezika.

Članek je sestavljen iz dveh delov. V prvem bomo očrtali »jezikovne politike« delovanja v Svetu, v drugem delu bomo iskali odgovore na zastavljeni raziskovalni vprašanji, in sicer s pomočjo ankete, ki smo jo izvedli med diplomati, zaposlenimi na Stalnem predstavništvu Republike Slovenije v Bruslju (običajno poznano kot SPBR).⁴ Analitičnemu delu sledi zaključek, v katerem bomo povzeli ključne ugotovitve ter podali predloge za raziskovanje te tematike v prihodnje.

Vprašanja (in pomen) jezika v notranji diplomaciji Evropske unije

Kratek zgodovinski izlet v evropske integracije hitro pokaže, da jezik kot sredstvo medsebojnega diplomatskega sporočanja ni bil nikoli prepuščen naključjem, ampak so države do njegove uporabe vedno privzemale (dokaj toga) stališča. Gotovo lahko del tega pripišemo grenki izkušnji Francije, ki je s težavo sprejela usihanje francoskega jezika kot jezika diplomacije, del tega pa temu, da se skozi jezik(ovno politiko) kaže tudi odnos do države članice in njenih predstavnikov. Zgodovinskih ilustracij za to je ogromno, ena bolj aktualnih pa je bil 'diplomatski incident', ki se je zgodil leta 2006, ko je francoski predsednik Jacques Chirac odšel z zasedanja Evropskega sveta, ker je francoski poslovnež publiko naslovil v angleškem jeziku. Svojo reakcijo je pojasnil takole (Watt in Gow, 2006):

[B]il sem popolnoma pretresen, da slišim Francoza govoriti angleško, in to na zasedanju Evropskega sveta. Zato smo z mojo delegacijo, raje kot da bi poslušali angleščino, odšli.

Chirac se je v dvorano vrnil takoj potem, ko je besedo dobil Jean-Claude Juncker (takratni predsednik evroskupine, sedanji predsednik Evropske komisije), ki je voditelje držav naslovil (kajpada) v francoščini. Ta dogodek ni zanimiv samo z vidika uporabe jezika, ampak predvsem z vidika političnega prestiža, ki ga v jezikovnem sistemu Evropske unije gotovo ne manjka.

A da bi lažje razumeli postopen razvoj jezikovnega režima Evropske unije in s tem tudi vprašanja političnega prestiža, moramo pogledati zgodovinske začetke evropske integracije, ki sega v leto 1951, ko je bila podpisana

⁴ Pri tem velja zaradi točnosti uporabe strokovnega izrazja izpostaviti razliko med veleposlaništvom in stalnim predstavništvom. Skladno z Dunajsko konvencijo o diplomatskih odnosih (1961) se veleposlaništvo lahko vzpostavi med dvema državama, ki morata k temu podati soglasje. Na drugi strani pa stalno predstavništvo predstavlja obliko odposlanstva pri nedržavnih tvorbah, kot so npr. mednarodne organizacije, mednarodne institucije ali pa subjekti sui generis, med katere sodi tudi Evropska unija.

pariška pogodba, ki jo v teoriji in praksi razumemo kot prvi ustanovitveni dokument modernih evropskih integracij.

Z njeno uveljavitvijo smo leta 1952 dobili Evropsko skupnost za premog in jeklo, eno treh skupnosti, ki so se pozneje zlile v skupnost, danes poimenoвано Evropska unija. Pariško pogodbo, ki je bila pisana samo v francoskem jeziku, je z vidika uporabe jezika dopolnjeval Protokol z dne 24. julija 1952,⁵ ki je predvideval, naslednje (Evropska komisija, 2009: 9):

- *sklepi, priporočila in posamezna mnenja Skupnosti morajo biti pripravljena v jeziku naslovnika;*
- *komuniciranje z drugimi institucijami mora biti v enem od štirih uradnih jezikov in odgovori na pošto morajo biti pripravljene v jeziku pošiljatelja;*
- *skupščina se lahko prosto in na avtonomen način odloči o praktičnih podrobnostih glede uporabe jezikov za lastni delovanje;*
- *zakonodajni akti morajo biti objavljeni v štirih uradnih jezikih;*
- *sodišče razpolaga z lastnim režimom in na avtonomen način določa jezik, v katerem se pripravljajo osnutki sodb, ki pa morajo biti objavljene v štirih jezikih;*
- *države, v katerih je več uradnih jezikov, lahko zahtevajo uporabo pravil, ki jih predpisuje njihova zakonodaja.*

Čeprav so bili vsi jeziki deklarativno enakopravni, pa se je vseskozi poudarjal 'poseben položaj' francoskega jezika, ki naj bi bil glavni (in ključni) delovni jezik novonastajajoče Skupnosti (Evropska komisija, 2009: 11ff). Zadeva je bila delno rešena z Rimsko pogodbo o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti – EGS (1957), ki je v svojem 217. členu določala, da:

[p]ravila o uporabi jezikov v institucijah Skupnosti bodo, brez prejudicev Sodišča,⁶ določena enoglasno, s strani Sveta.

Glede na sestavo je to pomenilo, da so bile formalno vse države v EGS enakopravne, francoščina in nemščina pa sta dejansko dobili privilegiran položaj oz. status 'uporabljanega jezika' za vsakodnevno sporazumevanje med diplomati, pri čemer je bila nemščina bolj izjema kot pravilo. Segregacija med jeziki, ki jim je bila resda zagotovljena enakopravnost, se je kazala v vsakodnevnikih opraviilih. Iz tega izvira tudi ena od 'resnic', da je

⁵ Protokol je nastal na srečanju ministrov za zunanje zadeve novonastajajoče Skupnosti 23. in 24. julija 1952 (Evropska komisija, 2009: 8).

⁶ Gre za odločitve, ki so bile določene zaradi nedorečenosti pariške pogodbe.

odlično znanje francoščine nujen pogoj za delovanje v institucijah Evropske unije.

Frankofonizacija evropske integracije se je še okrepila v šestdesetih letih in je trajala vse do prve širitve leta 1973 z Irsko, Veliko Britanijo in Dansko. Ta širitev, do katere je prišlo predvsem zaradi odblokiranja francoskega političnega vodstva in ugotovitve, da bi vključitev, predvsem Velike Britanije, veliko prispevala k ekonomski (in politični) integraciji Skupnosti, se je z vidika jezikovnega režima, vsaj za francoščino, pokazala kot pogubna. Če je do takrat večina diplomatskega komuniciranja potekala v francoščini, pa Britanci na to niso želeli pristajati. Tako je svoje domovanje v okviru evropske integracije dobila tudi angleščina. Z nadaljnjimi širitvami na nefrankofone narode se je proces anglofonizacije jezikovnega režima Skupnosti še pospešil. A seveda je bila anglofonizacija diplomacije ne le rezultat spremenjenega položaja držav v mednarodni skupnosti, ampak je k njej prispevala tudi rast množične kulture in potrošništva, ki sta se razvijala predvsem v anglofonem svetu, medtem ko so jih druge kulture le prenašale. Tako je bila anglofonizacija v začetku 80. let rezultat kompleksnih dogodkov v mednarodni skupnosti, ki niso bili vsi povezani z diplomacijo in zunanjo politiko (prim. Kalin Golob, 2001). Ti dogodki pa so dokončno povzročili počasen zaton francoščine v diplomaciji. V okviru evropske integracije se je sidrišče v angleščino zgodilo s t. i. veliko širitvijo, ki je potekala v treh valovih. Leta 2004 se je EU pridružilo 10 držav članic, leta 2007 dve in leta 2013 ena. Skupaj je v zadnjem desetletju v EU vstopilo 13 novih držav članic, katerih diplomatske elite so bile v anglofone jezikovne režime vključene že v času svoje primarne in sekundarne socializacije (osnovna in srednja šola), veliko posameznikov pa se je šolalo tudi v tujini, predvsem v Veliki Britaniji in Združenih državah Amerike. Vse to je povzročilo, da mlajše generacije bolje obvladajo angleščino kot francoščino (Bilfesy, 2006).⁷

Rast števila uradnih jezikov evropske integracije je terjala tudi spremembo jezikovnih režimov, in sicer zaradi dveh razlogov. Prvi je bil vezan na delovanje organov, predvsem procese odločanja znotraj Unije. Ker bi evropski babilon močno zaviral dogovarjanje znotraj EU, so se države (delno formalno, delno neformalno) dogovorile, da bodo oblikovale tri jezikovne režime – jezikovni režim v Evropski komisiji, Evropskem parlamentu in Svetu (ter Evropskem svetu).⁸ Vsak izmed njih ima svoje značilnosti, ki jih na kratko predstavljamo v nadaljevanju.

⁷ Watt in Gow (2005) ugotavljata, da je prav širitev v devetdesetih in leta 2004 pripomogla k prevladi angleščine v institucijah EU ter k hitremu zatonu francoskega jezika v notranji diplomaciji EU.

⁸ Evropski svet postane formalna institucija Evropske unije šele z institucionalizacijo leta 2009. Prej je bil to bolj neke vrste režim kot organ EU (prim. Brozina, 2011).

Evropska komisija kot nadnacionalni organ tolmačenje uporablja v primerih medresorskega usklajevanja, medtem ko se kolegij komisarjev o zadevah dogovarja v dveh delovnih jezikih – angleščini in francoščini.⁹ Ne glede na to, da komisarji lahko uporabljajo oba delovna jezika, pa je dnevni red, ki ga pripravlja sekretariat Evropske komisije, najprej na voljo v francoščini in šele nato ga prevedejo v angleščino. Zapisniki zasedanja Evropske komisije pa so objavljeni v obeh jezikih (francoščini in angleščini) (Evropska komisija, 2013b). Iz navedenega je razvidno, da francoščina relativno še vedno prednjači v delovanju Evropske komisije, kar tudi simbolično odraža dolgo senco njene uporabe v Komisiji, od ustanovitve Evropskih skupnosti naprej.

Drugačna je situacija v Evropskem parlamentu, kjer člen 146¹⁰ Poslovnika Evropskega parlamenta določa:

1. Vsi dokumenti Parlamenta se pripravijo v uradnih jezikih.
2. Vsi poslanci imajo pravico v Parlamentu govoriti v uradnem jeziku po svoji izbiri. Govori v enem izmed uradnih jezikov se simultano prevajajo v ostale uradne jezike in v vsak drug jezik, za katerega predsedstvo meni, da je to potrebno.
3. Na sejah odborov ali delegacij se zagotovi tolmačenje iz in v uradne jezike, ki jih uporabljajo in zahtevajo člani zadevnega odbora ali zadevne delegacije in njihovi namestniki.
4. Na sejah odborov ali delegacij izven običajnih krajev dela se zagotovi simultano tolmačenje iz in v jezike članov, ki so potrdili svojo navzočnost na seji. Ta ureditev se lahko omili v izjemnih primerih s soglasjem članov zadevnega telesa. V primeru nesoglasja odloči predsedstvo. [...]

Za naš primer so ključni predvsem 2., 3. in 4. odstavek, ki določajo jezikovni režim v Evropskem parlamentu. Kot lahko vidimo iz 2. odstavka, ima vsak poslanec pravico govoriti v enem od uradnih jezikov, in to po svoji izbiri. Vsi jeziki so namreč simultano prevajani. Enaka zgodba se ponovi na sejah odborov. Zanimiva določba se dotika zasedanja izven običajnih krajev dela (tj. Bruselj in Strasbourg), kjer se tolmači v vse jezike poslancev, ki so potrdili prisotnost na zasedanju odbora/delegacije oz. je dovoljena omejitev tolmačenja v vse uradne jezike le z jasnim pristankom vpletenih.

⁹ Evropska komisija se sestaja običajno ob sredah v Bruslju. V času plenarnih zasedanj Evropskega parlamenta se Komisija sestane v torek v Strasbourg.

¹⁰ Na tem mestu je treba opozoriti na razlikovanje med pravnorejizikovnim zapisom nacionalne in evropske zakonodaje. Medtem ko v nacionalni zakonodaji (zaradi vpliva francoske in avstro-ogrske pravne šole) člene in odstavke vrstimo z vrstilnimi števnikmi (1. člen itd.), pa v okviru evropske zakonodaje uporabljamo anglosaško obliko številčenja (člen 1 itd.).

Končno, Svet, ki je organ Evropske unije s še vedno največ pristojnostmi, je svoj jezikovni režim oblikoval med Scilo in Karibdo jezikovnih režimov Evropske komisije in Evropskega parlamenta. Tako znotraj Sveta srečamo tri jezikovne režime, ki se uporabljajo v različnih delovnih telesih/organih.¹¹

Prvi je klasični sistem tolmačenja v vse jezike (podobno Evropskemu parlamentu), ki se zaradi zahtevnosti uporablja le na zasedanjih Sveta, Evropskega sveta in v nekaterih delovnih telesih (MZZ, 2012: 5). Njegova osrednja težava je veliko število tolmačenj, ki bi morala potekati vzporedno, kar povzroča, da je ta sistem izrazito zahteven. In sicer, če je bilo v začetku evropskih integracij maksimalno število vzporednih tolmačenj 30, pa se je po vstopu Hrvaške ta številka povzpela na 552.¹² Če upoštevamo, da so tolmači v povprečju sposobni prevajati iz dveh tujih jezikov, potem to pomeni vzporedno delo več kot 250 tolmačev, kar pa je velika obremenitev tako z vidika financ kot (fizičnega) prostora. Slednje se bo delno izboljšalo po dokončanju nove stavbe Sveta, ki bo stala poleg *Iustusa Lipsiusa*, a poznavalci že sedaj ugotavljajo, da to gotovo ne bo okrepilo tega jezikovnega režima, saj so nacionalni delegati že 'navajeni', da ne uporabljajo tolmačenja.

Drugi jezikovni režim, ki se je oblikoval predvsem v najvišjih organih Sveta, je t. i. sistem netolmačenja, kar pomeni, da se pri diplomatskem sporazumevanju uporabljata samo angleščina in francoščina ter se teh dveh jezikov ne tolmači (ta režim je enak režimu v kolegiju evropskih komisarjev). Kar nekaj teles EU ima tak jezikovni režim.¹³

Tretji in najpogosteje uporabljeni jezikovni režim pa je režim tolmačenja na zahtevo, kar pomeni, da določeno telo/organ tolmači v jezike, ki so zahtevani.¹⁴ Pri tem so to vnaprej trije jeziki – angleščina, francoščina in nemščina – drugi pa le, če tako zahtevo izrazijo nacionalni delegat oz. nacionalna politična telesa (tj. ministrstva).¹⁵ Ta režim je izrazito kompleksen, njegova uporaba pa terja obilo usklajevanja med ministrstvi, predstavniki v Bruslju in zmožnostmi, ki jih dvorane (zasedanja delovnih skupin in odborov niso vedno le v glavni stavbi Sveta) omogočajo. Ne glede na zahtevnost pa velja, da si ta jezikovni režim želijo predvsem nacionalne države in tudi diplomati,

¹¹ Zanimiv je podatek, da Direktorata za tolmačenje 61 % svoje dejavnosti opravi v Svetu, 30 % v Evropski komisiji, 6 % v Ekonomsko-socialnem odboru in 2 % v Odboru Regij (Evropska komisija, 2014).

¹² Po vstopu Hrvaške je uradnih jezikov v Evropski uniji 24. Če zagotovimo tolmačenje v ostale jezike je to $24 \times 23 = 552$ kombinacij tolmačenj (Evropska komisija, 2013a).

¹³ Med ta telesa spadajo oba Coreperja, Antiči skupina (pomočniki stalnih predstavnikov, imenovani po 'ustanovitelju Paolu Massimu Anticiju, dolgoletnemu italijanskemu diplomatu), Politično-varnostni odbor idr.

¹⁴ Takih delovnih teles je trenutno 165.

¹⁵ Te režime tolmačenja imenujemo na različne načine – od asimetričnega do zmanjšanega asimetričnega itd. Več na spletni strani direktorata za tolmačenje http://ec.europa.eu/dgs/sci/what-is-conference-interpreting/language-regime/index_en.htm, 30. 3. 2014.

ki se zavedajo pomena sporočanja v domačem jeziku, v katerem se lahko »izraziš jasneje in točneje« (MZZ, 2012).

Ta režim deluje po načelu »hočeš–plačaj«, pri čemer je plačevanje za tolmačenje bolj »umetno« kot ne, kajti država dobi na semester za tolmačenje 1.015.306 €, kar pomeni nekaj čez 2 milijona € na leto. Če država potrebuje več denarja za tolmačenje, potem mora stroške tolmačenja pokrivati iz lastnega žepa. Če sredstva na postavki tolmačenje ostajajo, pa Generalni sekretariat Sveta 66% teh sredstev (po zaključku semestra) prenese na postavko za pokrivanje poti delegatov v Bruselj. Sredstva se morajo porabiti v tekočem letu (5. člen Sklepa 30/2013).

Čeprav je znotraj tega tretjega jezikovnega režima tolmačenje na zahtevo 'uradno' vedno predvideno takrat, ko bi nacionalni predstavniki to želeli, pa priročnik »Slovenščina v institucijah EU« (2013) poudarja naslednje:

[p]ravidoma naj bi zaradi lažjega načrtovanja vse podskupine določene delovne skupine imele [vseskozi] enak način tolmačenja.¹⁶ Vendar to še ne pomeni, da je tolmačenje na zasedanjih res vedno na voljo.¹⁷ Če ga ni mogoče zagotoviti, je to objavljeno na informacijskem sistemu Extranet dva do tri dni pred sestankom.

542

Končno velja pri tem režimu tolmačenja izpostaviti, da tak sistem tolmačenja poleg učinkovitosti terja tudi visoko mobilnost tolmačev, njihovo prilagodljivost in pripravljenost vskočiti takrat, ko drug tolmač ne more. Tako ne čudi, da je v celotnem sistemu zaposlenih več kot 600 rednih tolmačev,¹⁸ 300–400 *ad hoc* tolmačev (na dan), 3000 akreditiranih *ad hoc*¹⁹ tolmačev, ki na letni ravni delajo okoli 111 tisoč 'tolmaških dni'. Celotni stroški za vse to znašajo na letni ravni okoli 127 milijonov €, tj. 0,25 € na prebivalca Unije oz. 0,1% proračuna Evropske unije (Evropska komisija, 2014).

Na podlagi povedanega lahko ugotovimo, da je tolmačenje ne samo zahtevna dejavnost z vidika jezika, ampak je pomembna dejavnost tudi z vidika krepitve političnega prestiža države. Neuporaba tolmačenja po eni strani lahko sporoča, da želi pospešiti učinkovitost in pretočnost dela,

¹⁶ To pomeni, da če so tolmačene, so tolmačene ves čas, če niso tolmačene, pa ne. Seveda obstajajo izjeme od tega pravila, a kot poudarja dokument, je tak način izbora lažji za konkretno izvedbo in učinkovitost tolmačenja.

¹⁷ Lahko npr. odpade zaradi prezasedenosti kabin v dvorani.

¹⁸ 68% zaposlenih je žensk. Pri samostojnih tolmačih pa je delež še bolj v korist ženskemu spolu (75%) (Evropska komisija, 2014). To, da je tolmačenje izrazito feminiziran poklic, kažejo tudi podatki o vpisu na magistrski program Tolmačenja na Filozofski fakulteti, kjer je bilo razmerje med vpisanimi študentkami in študenti lani 3 dekleta na enega fanta (25% fantov), letos pa 5 deklet na enega fanta (16% fantov) (podatki Oddelka za prevajalstvo Filozofske fakultete, 2014).

¹⁹ Te tolmače imenujejo tudi »free-lancerji«.

saj tolmačenje zahteva več časa²⁰ in dolgotrajnejši postopek odločanja, a sočasno je lahko na drugi strani sporočilo ravno obratno, tj. da nacionalnemu predstavniku ni mar za politični prestiž lastne države ali pa da mu celo primanjkuje (samo)zavedanja o samobitnosti nacionalne kulture. Če se netolmačenje razume kot »odsotnost pomena političnega prestiža«, potem država (in njeni odposlanci) pošiljajo drugim državam signale, ki kažejo na to, da kulturne posebnosti njihove države niso prednost, ampak slabost Evropske unije. Zatorej, pri tolmačenju imamo pred seboj vedno dva koncepta. Prvi je želja po tem, da se izkažemo, da poznamo tuje jezike in se želimo v mednarodni skupnosti pozicionirati z »znanjem«,²¹ medtem ko je drugi bolj usmerjen v gradnjo političnega prestiža države, ki ne nujno (a občasno pač) razkriva tudi neznanje tujih jezikov. Chiracova anekdota z začetka tega članka je tako le ilustracija slednjega, sploh če vemo, da je Jacques Chirac študiral v Združenih državah Amerike in da je njegova angleščina več kot tekoča.

Značilnosti jezikovnih sistemov in tolmačenja v delovnih telesih Sveta: empirična analiza

Metodologija izvedbe raziskave

543

Analiza na primeru slovenskih diplomatskih predstavnikov, ki delujejo v telesih Sveta, preverja, kakšne so po njihovih izkušnjah značilnosti jezikovnih režimov znotraj Evropske unije.²² Vprašanja za analizo so bila sestavljena po načelu lijaka, tj. od splošnega h konkretnemu. Anketa je bila sestavljena iz enajstih vprašanj, ki so pokrivala splošna vprašanja o jezikovnih režimih v Svetu, se dotikala stališč in pogledov slovenskih predstavnikov, ki so ocenjevali pomen tolmačenja v slovenski jezik, kot tudi 'kakovost' slovenskih tolmačev. Pri tem je treba izpostaviti, da na kakovost tolmačenja močno vpliva sodelovanje med nacionalnimi delegati in tolmači, na kar slovenski nacionalni organi skupaj s tolmači vseskozi opozarjajo.

Anketa je bila med slovenskimi diplomatskimi predstavniki v Bruslju izvedena v času med 22. februarjem in 5. marcem 2014. Poslana je bila 51 posameznikom, pri tem pa so trije predstavniki odgovorili, da na njihovih delovnih skupinah ni tolmačenja. To pomeni, da je bil celoten N = 48. Dobili smo 25 izpolnjenih anket, kar predstavlja 52-odstotni delež. Tudi notranja razdelitev je simetrična, saj smo od predstavnikov, ki delajo v okviru

²⁰ Govorimo o »več časa« v relativnih terminih, sploh, če se tolmači prek tretjega jezika.

²¹ Več o želji pozicioniranja z znanjem prim tudi Bučar (2011 in 2012).

²² Podobno analizo sta leta 2009 opravila tudi Mojca Stritar in Marko Stabej. Analiza je dala podobne rezultate, kot jih daje naša. Pri tem je treba upoštevati, da se je v tem časovnem obdobju večina diplomatov na SPBR zaradi 4-letne rotacije večinoma že zamenjala.

delovnih teles COREPER II, dobili 13 izpolnjenih anket in 12 izpolnjenih anket od diplomatov, ki delujejo v okviru delovnih teles COREPER I.

»Črne luknje«, ki z rezultati ankete niso bile zapolnjene, smo skušali dopolniti z dvema polstrukturiranima intervjujema, ki smo ju s predstavnikom slovenskega stalnega predstavništva v Bruslju izvedli 10. marca 2014. Intervjuja sta bila namenjena predvsem osvetljevanju vprašanj, ki so porajala med obdelavo ankete, pa tudi splošnih vprašanj, ki jih v anketo zaradi omejenosti prostora nismo mogli vključiti.

Uporaba jezikov v formalnih pogovorih na telesih Sveta

Respondente smo v anketi najprej povprašali o splošnih značilnostih uporabe jezikov oz. o tem, kateri jeziki se v okviru formalnega diplomatskega komuniciranja na telesu Sveta, pri katerem sodelujejo, najpogosteje uporabljajo (tabela 1). S tem vprašanjem smo predvsem želeli preveriti dve domnevi, ki smo ju postavili na podlagi preteklih neformalnih razgovorov z diplomati, delujočimi v okviru notranje diplomacije Evropske unije, in sicer:

Teza 1: V notranji diplomaciji v Svetu se angleščina in francoščina uporabljata približno enako.

Teza 2: Pomemben položaj v formalnih pogovorih ima tudi nemški jezik.

*Tabela 1: NAJPOGOSTEJE UPORABLJANI JEZIKI V DELOVNIH TELESIH SVETA
(1 = najredkeje uporabljani jezik, 6 = najpogosteje uporabljani jezik)*

	Povprečna ocena	Modus
Angleški jezik	4,96	5
Francoski jezik	3,48	4
Nemški jezik	2,58	3
Španski jezik	2,06	2
Italijanski jezik	2,25	1

Vir: lastni izračuni.

Tabela 1 zanika našo prvo tezo, da se angleščina in francoščina uporabljata približno enako, in jasno pokaže na trend, da angleščina izpodriva francoščino. Prav tako bi težko potrdili tezo 2, saj je povprečna ocena nekje na 'sredinski ravni' (anketiranci niso niti potrdili niti zavrnili naše teze), prav tako je tudi modus »nekje vmes«. Ob tem se postavlja vprašanje, ali je med delovnimi telesi COREPER I in COREPER II kakšna razlika. Razlike so, a so relativno majhne. Se pa kaže razmejitvena črta med coreperjema, in sicer

pri jezikovnih parih angleščina – francoščina ter nemščina – španščina.²³ Medtem ko diplomati, ki delujejo v okviru COREPER II, bolj poudarjajo prvi par, pa diplomati v okviru COREPER I relativno (v odnosu do COREPER II) poudarjajo pomen nemščine in španščine kot jezikov, ki se pogosto uporabljata v okviru formalnega komuniciranja znotraj coreperja. Še več, izračuni korelacijskih koeficientov pokažejo, da obstaja povezanost med uporabo nemščine, španščine in italijanščine, pri čemer pa pozitivne povezave med angleščino in ostalimi jeziki statistično ni mogoče izračunati. To nam pove, da so respondenti, ki so ocenili, da v okviru njihovih delovnih teles pogosto uporabljajo nemščino, ocenili, da delegati v istih delovnih telesih pogosto uporabljajo tudi španščino in italijanščino (CCNEM-ŠPA = 0,929; CCNEM-ITA = 0,608). Korelacijska matrika je dala še en zanimiv rezultat na področju uporabe italijanščine, in sicer da se italijanščina pogosteje uporablja v COREPER II kot v COREPER I, podobne trende lahko vidimo tudi v primeru nemščine in španščine.

V drugem sklopu vprašanj, ki so se nanašala na »jezikovno diplomacijo« v Svetu, smo želeli preveriti, kako je z jezikovnimi skupinami oz. ali obstajajo kakšne skupine držav, ki se združujejo na podlagi jezikovne sorodnosti oz. drugih dejavnikov, ki izhajajo iz jezikovnih sistemov. Na podlagi predhodnega raziskovanja smo želeli preveriti, kakšne so izkušnje respondentov glede skupinjenja po jezikovnih sorodnostih, zato smo postavili naslednje teze, ki smo jih želeli testirati. Dobljene rezultate prikazuje tabela 2.

Teza 3: Države se pri uporabi jezika skupinijo po jezikovnih skupinah.

Teza 4: Skandinavske države uporabljajo v delovnih telesih večinoma angleški jezik.

Teza 5: Romanske države uporabljajo v delovnih telesih večinoma francoski jezik.

Teza 6: Nove države članice uporabljajo v delovnih telesih večinoma angleški jezik.

Teza 7: Predstavniki Nemčije in Avstrije uporabljajo v delovnih telesih večinoma nemški jezik.

²³ Eden od intervjuvancev opozarja, da je verjetno ta razmejitvena črta med coreperjema čisto naključna in ji ne gre namenjati posebne pozornosti. To pomeni, da po njegovem mnenju razlikovanje ocen ne odraža dejanskega stanja v coreperjih.

Tabela 2: UPORABA JEZIKOV MED DIPLOMATI PO JEZIKOVNIH SKUPINAH
(1 = se popolnoma ne strinjam, 7 = se popolnoma strinjam)

	Povprečna ocena	Modus	Povprečna ocena C1	Povprečna ocena C2
Teza 3: Države se pri uporabi jezika združujejo po jezikovnih skupinah.	3,4	2	3,5	3,31
Teza 4: Skandinavske države uporabljajo v delovnih telesih večinoma angleški jezik.	5,4	7	5,33	5,46
Teza 5: Romanske države uporabljajo v delovnih telesih večinoma francoski jezik.	3,07	2	3,14	3,00
Teza 6: Nove države članice uporabljajo v delovnih telesih večinoma angleški jezik.	5,04	5	4,33	5,69
Teza 7: Predstavniki Nemčije in Avstrije uporabljajo v delovnih telesih večinoma nemški jezik.	6,23	7	7	5,58

Vir: lastni izračuni.

Podatki iz tabele 2 večinoma zanikajo naše predpostavke/teze. Osnovna teza, da se diplomati držav v Svetu združujejo po jezikovnih skupinah, se izkaže kot precej netočna (povprečna ocena 3,4; modus 2), kar posledično vodi do vprašanja, ali v Svetu sploh obstaja kakšen jezikovni režim ali pa je uporaba jezika v diplomatskem komuniciranju odvisna od nacionalnega delegata. Intervjuvanca, s katerima smo opravili pogovor, sta potrdila, da je uporaba jezika v diplomatskem sporočanju v Svetu bolj kot od jezikovne skupine, katere član si, odvisna od tega, katerega od dveh 'delovnih jezikov' (če ni tolmačenja) posameznik bolje obvlada. Prav zaradi tega je nesmiselno predvidevati, da bodo pripadniki romanske jezikovne skupine raje uporabljali francoščino, medtem ko bodo drugi raje uporabljali angleščino. Je pa res, da nove države članice, z izjemo Romunije, najbolj uporabljajo angleški jezik, le nekateri posamezniki uporabljajo francoščino oz. še redkeje nemščino.

Glede slednjega bi veljalo opozoriti na rezultate v tabeli 2, kjer je vidna razlika med COREPER I in COREPER II, ki je obratno sorazmerna s pričakovanji. Namreč, razdelitev respondentov med oba coreperja pokaže, da se delegati znotraj COREPER I manj strinjajo s tezo, da v diplomatskem komuniciranju diplomatov novih držav članic prevladuje angleščina, kot delegati s COREPER II. Eno od pojasnil, zakaj do te razlike prihaja, je v tem, da se v okviru COREPER I relativno večkrat uporablja sistem tolmačenja kot v COREPER II (kjer v določenih segmentih tolmačenje sploh ni zagotovljeno).²⁴

²⁴ Eden takih primerov je Svet Agrifish, ki se ukvarja s kmetijsko politiko (Lovec in Erjavec, 2013; Lovec in Erjavec, 2011).

Drugo pojasnilo takih rezultatov pa lahko pripišemo razpršenosti vrednosti, ki so jih določili respondenti in ki posledično zamegljuje celotno sliko (ne)strinjanja s trditvijo.²⁵ V tem okviru 'nedorečenosti' jezikovnih skupin pa je skupina nemško govorečih držav močno izpostavljena, in sicer je povprečna ocena strinjanja, da Avstrija in Nemčija uporabljata nemški jezik v diplomatskem komuniciranju v delovnih telesih Sveta na ravni 6,23. A kljub splošni potrditvi uporabe nemškega jezika v delovnih telesih Sveta tabela 2 pokaže, da obstaja vidna delitev med COREPER I in COREPER II, in sicer znašata povprečni vrednosti 7 in 5,58. A ta razlika je ponovno pogojena le s skrajnimi vrednostmi. Upoštevač modus, lahko ugotovimo, da razlike pri uporabi nemškega jezika pri Avstriji in Nemčiji med coreperjema ni.

Kar se tiče neformalnih razgovorov v delovnih telesih sveta, je anketa pokazala, da ima francoščina pri neformalnih stikih v Svetu še vedno primat (modus 6),²⁶ a ji takoj sledi nemščina (modus 5), medtem ko sta španščina (modus 2) in italijanščina (modus 2) pomembni le pri stikih s predstavniki tako govorečih držav. Razdelitev med delovnimi telesi coreperja je bila zelo različna le v primeru nemščine, kjer se je pokazalo, da je nemščina neformalno relativno bolj uporabljana v okviru COREPER II kot v okviru COREPER I. To se da pojasniti z močno vlogo Nemčije (in njenim ugledom) pri zadevah politično-varnostnega ter ekonomsko-finančnega značaja, predvsem pa – po mnenju intervjuvanca – z »močnimi navodili« o uporabi nemškega jezika v institucijah EU, ki jih določajo nemške domače institucije. Ne glede na vse naštetu pa lahko ugotovimo, da angleščina in francoščina hodita v paru tako v formalnih in neformalnih oblikah diplomatskega komuniciranja, pri čemer je tudi poudarek na nemščini kar visok. Znanje teh jezikov bi gotovo moralo biti eden odločilnih dejavnikov v izbornem postopku za zasedbo diplomatskih delovnih mest na Stalnem predstavnštvu Republike Slovenije v Bruslju.

Dosedanja analiza je izpostavila tri značilnosti jezikovne diplomacije v delovnih telesih Sveta. Prvič, na podlagi empiričnih rezultatov in intervjujev lahko potrdimo, da se nacionalni delegati ne združujejo v jezikovne skupine, ampak se koalicije med državami oblikujejo po drugih kriterijih. Kot take so običajno nestalne oz. vezane na konkretne interese, ki so izpostavljeni v določenih dosjejih. Drugič, v delovnih telesih Sveta izrazito prevladuje angleški jezik. Ne glede na to, iz katere jezikovne skupine posamezni

²⁵ Modus C1 = 5, tri vrednosti so na ravni 1, kar gotovo niža povprečno oceno.

²⁶ Angleščina, ki se je izkazala kot pomembna v formalnih pogovorih, je bila tu izključena, saj smo želeli preveriti, kateri jeziki, če sploh, so – neupoštevaje angleščino – pomembni v neformalnih razgovorih.

delegat prihaja, lahko nasploh zaključimo, da je angleščina *de facto* izrinila francoščino s prvega mesta. Pri tem pa velja opozoriti na dejstvo, ki ga je omenilo kar nekaj anketirancev, da je v Generalnem sekretariatu Sveta francoščina še vedno izjemno pomembna ter da gredo z njeno uporabo »stvari hitreje in bolj gladko«. Tretja ugotovitev, ki jo lahko izpostavimo na podlagi rezultatov, je, da delegati iz novih držav članic uporabljajo predvsem angleški jezik, veliko redkeje pa francoskega ali druge jezike. Intervjuvanca sta kot državo, ki relativno pogosteje uporablja francoščino kot angleščino, izpostavila le Romunijo, medtem ko pri drugih državah prednjači uporaba angleščine. Na to je gotovo vplivalo več dejavnikov (vpeljava angleškega jezika v osnovne šole, srednje šole, prodor anglofonih družbenih vzorcev in jezikovnih prvin v nacionalne jezike itd.), izpostaviti pa velja tudi dejstvo, da so se mlade diplomatske elite 'novih' držav članic EU šolale v anglofonem prostoru, kar je gotovo tudi prispevalo k temu, da nacionalni delegati iz teh držav angleščino obvladajo bolje kot francoščino in jo zato tudi pogosteje uporabljajo.

Ob tem je treba poudariti še eno značilnost odločevalskih procesov, ki vpliva na izbor jezika oz. jezikovnega režima, tj. dospelje predlogov in hitrost odločanja. Kot sta izpostavila intervjuvanca, prihaja v odločevalski verigi marsikdaj do predlogov, ki so pripravljani med odločanjem. Zatorej jih je treba – če želimo, da so sprejeti – pripraviti v jeziku, ki ga vsi najhitreje razumejo. V teh okvirih se je oblikovala praksa, da četudi je predlog pripravljen v francoskem jeziku, se pogosto pripravi tudi njegov prevod (ali vsaj povzetek) v angleškem jeziku. Te prakse se večinoma držijo vsi frankofoni narodi, drugi narodi pa običajno zadevo toliko poenostavijo, da že osnovni predlog pripravijo v angleškem jeziku.

In slovenščina?

Če želimo razpravljati o položaju slovenščine v delovnih telesih Sveta, moramo v analizo nujno vzeti tolmače in proces tolmačenja. Zato smo del ankete posvetili tudi temu vprašanju. Pri tem nas je najprej zanimalo, katere so odlike kakovostnega tolmača oz. kaj je tisto, kar bi moral tolmač védeti, poznati in razumeti. Anketirancem smo ponudili štiri kategorije, ki jih navajamo v tabeli 3.

Rezultati kažejo, da je za diplomate najbolj pomembno, da so tolmači sposobni tolmačiti hitro in vsebinsko točno, četudi pri tem morda izpuščajo stilne posebnosti govorca (npr. trope in retorične figure). Kljub temu pa mora biti pri tolmačenju prenesen ton sporočila in ne samo gola vsebina, zato bi veljalo k temu pridati, da je treba tolmače vedno usposobiti tudi zato, da v jeziku, iz katerega tolmačijo, prepoznajo nebesedno komuniciranje. Da bi to lahko dosegli, moramo tolmače izobraževati celostno, kar pa je zelo

zahtevna naloga za pedagoški proces v terciarnem izobraževanju. To zahteva, poleg holističnih znanj, tudi veliko dela znotraj in izven študijskega procesa – ne samo za študente, ampak tudi za visokošolske učitelje (prim. Popič in Gorjanc, 2014; Popič, 2013; Gorjanc, 2013; Maček, 2014), kot je npr. poklic tolmača (Mikolič Južnič et al., 2014) ali pravnika lingvista (Logar in Kalin Golob, 2014). Zato bi veljalo na tej točki razmišljati, kako okrepiti izobraževalni proces, da bi presegli slabosti diferenciranega podajanja znanj, pri čemer se je treba zavedati predvsem pomena celote in splošnih kulturno specifičnih kompetenc,²⁷ ki jih prevajalci in tolmači v slovenski jezik v Evropski uniji morajo imeti. Gotovo bi bil prvi korak k temu dogovor med slovenskimi fakultetami, da bi ponujale interdisciplinarne študijske programe, česar danes ni ravno v izobilju.²⁸

Tabela 3: KAKOVOSTEN TOLMAČ ... (1 = se popolnoma ne strinjam, 7 = se popolnoma strinjam)

	Povprečna ocena	Povprečna ocena C1	Povprečna ocena C2	Modus
zna HITRO tolmačiti vsebinsko TOČNO	6,59	6,33	6,90	7
zna HITRO povzeti povedano	5,18	5,08	5,30	6
zna ločiti bistveno od nebistvenega	4,41	4,25	4,60	5
Prevaja ne le vsebino, ampak tudi STRUKTURO in OBLIKO povedanega (npr. retorične figure)	5,50	6	4,90	7

Vir: lastni izračuni.

Naslednji sklop vprašanj v zvezi s tolmačenjem in njegovim pomenom za delovanje notranje diplomacije Evropske unije je bil vezan na razmišljanje, ali ne bi bilo za majhno državo najboljšo, da bi se prilagodila velikim in uporabljala enega ali dva delovna jezika. Nekateri namreč trdijo, da bi s tem optimizirali delovanje institucij EU, sočasno pa zmanjšali stroške, ki vsako leto nastajajo zaradi tolmačenja.

Rezultati, ki smo jih dobili, so si bili delno nasprotujoči, saj so respondenti večinoma potrdili tezo, da bi bilo za majhno državo bolje, da njeni predstavniki obvladajo delovne jezike EU, saj s tem prihaja do optimizacije

²⁷ Pri tem mora biti zagotovljena nepristranskost kulturno specifičnih kompetenc, saj so nacionalne kulture in jeziki vedno (in a priori) pod vplivom določenih sorodnih ali sosednjih kulturnih vzorcev (prim. Žigon, 2013; Žigon, 2012).

²⁸ Eden od intervjuvancev se s tako trditvijo ni strinjal, kajti, kot je poudaril: »[...] tolmači pridobijo interdisciplinarnost med študijem, zato ne potrebujejo še več teoretičnih predmetov, ampak predvsem 'kilotmetrino'. Osnovna lastnost dobrega tolmača je splošna razgledanost, ki jo posameznik pridobi tudi izven študija«.

procesov, sočasno pa so z visoko oceno ocenili pomen tolmačev in njihovega delovanja znotraj sistema Evropske unije. Kako pojasniti to nelogičnost med obema stališčema? Dokaj enostavno, če v analizo vzamemo še druge spremenljivke, ki preverjajo zadovoljstvo s tolmači in prevajalci. Glavna ugotovitev širše analize je, da se respondenti strinjajo, da je v neuradnem komuniciranju velika dodana vrednost poznavanje delovnih jezikov Unije, saj se je mogoče z diplomati iz drugih držav na ta način veliko domeniti, še preden predlogi uradno prispejo na mizo. Nasprotno pa med uradnim odločanjem respondenti večinoma podpirajo tolmačenje, saj – kot pojasnjuje eden izmed njih – »se lahko znotraj sistema, ki je itak vzpostavljen, lažje ter bolj natančno izražamo«. To, da respondenti dajejo tolmačenju poseben poudarek, potrjuje tudi visoka povprečna »primernosti in ustreznosti tolmačenja«, ki znaša 5,5 (modus 5).²⁹

Končni sklop vprašanj se je nanašal na mnenje respondentov o položaju in vplivu slovenščine v institucijah EU. Pri tem smo respondente vprašali, ali je po njihovem mnenju slovenščina v EU zapostavljena in bi jo bilo treba okrepiti. Povprečna ocena 3,55 je pokazala, da se večina respondentov ne strinja s tem, da je slovenščina v EU zapostavljena, se pa strinja (te informacije smo pridobili s pomočjo kvalitativne analize), da bi jo bilo treba še dodatno okrepiti. Pri tem so respondenti izpostavili, da (tabela 4):

Tabela 4: POLOŽAJ SLOVENŠČINE V SVETU

»Sama na formalnih zasedanjih delovnih skupin Sveta dosledno zahtevam tolmačenje v slovenščino, saj na tak način v praksi uveljavljam enakopravnost svojega jezika, pripomorem k razvijanju strokovne terminologije v slovenskem jeziku [...].«
»Še od časa predsedovanja Slovenije Svetu EU zaposleni v GS in na EK, ki so sodelovali z menoj, uvodne in zaključne fraze sporočil, ki so namenjena meni, napišejo v slovenščini. [...] To navajam zato, ker menim, da moramo Slovenci sami poskrbeti za pravilen odnos do našega jezika na vseh ravneh, če želimo, da ga bodo spoštovali tudi drugi.«
»Tolmače in prevajalce je treba vključiti v postopke odločanja. Oni niso 'brezoseben stroj', ampak morajo biti del procesov.«
»Slovenščina se izgublja nižje, ko gremo v hierarhijo institucij. Specializirane agencije je skorajda ne uporabljajo [...].«
»Glede uporabe slovenščine nimamo izdelane nacionalne strategije.* Za posamezno telo je tako to prepuščeno skrbnikom. Ti odločajo, ali slovenščina kje bo ali je ne bo.«
»Nujno bi bilo poskrbeti za iste tolmače na istih delovnih skupinah. Če ne je to včasih res potrata časa.«

* Eden od intervjuvancev je to komentiral, da strategije resda nimamo, imamo pa navodila. Več o tem v Erbič in Jakša (2014).

Vir: lastni prikaz.

²⁹ Zadovoljstvo s tolmačenjem je bilo potrjeno tudi s kontrolno spremenljivko »Tolmače in prevajalce moram kot strokovnjak pogosto vsebinsko popravljati«, katere povprečna ocena je bila 3,05 (1–7).

Sklep

Namen članka je bil najti odgovor na vprašanje, kakšen pomen ima uporaba jezika v diplomaciji Evropske unije. Zgodovina diplomacije je namreč polna prigradov in resnih dogodkov, v katerih je jezik včasih imel odločilno vlogo tudi pri vprašanih »vojne in miru«. Ker pa je Evropska unija nastala kot tvorba, ki naj bi zagotavljala mir in blaginjo, smo z analizo aktualnega položaja jezikov v njenih institucijah (predvsem v Svetu) želeli ugotoviti, kako (in na čigav račun) se razvija diplomacija jezikov danes. Ugotovitve, do katerih smo prišli, tako lahko strnemo v tri ključne razdelke.

Prvič, vprašanje položaja jezika ni le vprašanje 'velikosti države' (Udovič in Svetličič, 2007), ampak gre za vprašanje normativne moči države (Zupančič, 2010; Zupančič in Hribernik, 2011; Tkalec, 2014). Pri tem lahko ugotovimo, da ne glede na to, da sta tako Francija kot Velika Britanija pomembni državi z vidika normativne moči, je na diplomatskem parketu angleščina večinoma prevladala nad francoščino, in to kljub primerjalni prednosti, ki jo je francoščina kot glavni delovni jezik Evropskih skupnosti – vse od njihovega nastanka pa do včlanitve Velike Britanije v 70. letih – imela. Nadaljnje širitve EU so premoč angleščine le še potrdile. Francoščina je počasi začela postajati 'manj pomembna'. Nestrinjanje s tem (na kar pa lahko vplivamo le obrobno) dokazuje tudi v začetku opisana Chiracova reakcija. Francija se namreč s položajem »drugega najboljšega« ne more (in ne želi) sprijazniti. Kako v ta evropski diplomatski babilon umestiti malo državo in njen jezik? Predvsem s pomočjo oblikovanja ustrezne strategije, na kar so opozorili že intervjuvanci in anketiranci. Po njihovem mnenju Sloveniji primanjkuje drznosti, ki bi pripomogla še k večji vidnosti slovenskega jezika v diplomaciji EU. To ne pomeni nujno, da se jezik uporablja povsod in venomer, ampak da se tam, kjer se lahko uporablja, uporablja konsistentno in smelo.

Drugič, znotraj diplomacije EU (kot tudi znotraj vsakodnevnega diplomatskega občevanja širše) dobivajo pomen nove tehnologije (prim. Kukovič in Haček, 2014). Z njimi narašča hitrost sporočil, kar pa ne pomeni, da mora zato nujno prihajati do njihove homogenizacije. Medkulturne razlike (prim. Rašković in Svetličič, 2011a, b; Tkalec in Svetličič, 2014), ki jih poudarjajo številni dokumenti EU, namreč zagotavljajo polnopravnost kulturnih posebnosti vseh držav članic. Prav tako velja – kot navajajo anketiranci – da tujci spoštujejo tvoj jezik, če sam postaviš visoke zahteve in se jih držiš. Diplomacija je namreč vzajemna stvar, tudi v jeziku. Nove tehnologije so lahko tu primeren pripomoček, zato bi bilo smiselno, da EU še bolj okrepi že obstoječe systemske rešitve, ki bodo pripomogle k dejanskemu uveljavljanju multikulturalnosti (prim. tudi Vuga, 2010).

Končno, deset let pozneje je čas, da se ozremo nazaj in ugotovimo, kaj so bili uspehi in kaj zdrsi tega obdobja. Glede vprašanja položaja slovenskega

jezika v institucijah Evropske unije je Slovenija gotovo nekaj naredila, a bi se verjetno dalo narediti še več. Stališča/sklepi, ki jih predstavljajo anketiranci, da jezikovnega skupinjenja znotraj institucij Sveta ni, dajejo priložnost za močnejše pozicioniranje Slovenije in njej sorodnih slovanskih držav v tem kontekstu. Evropska unija se kot prostor in skupnost gradi. Vsak mora, če želi biti njen aktivni član, prispevati svojo opeko v celoten sistem. Zato je mogoče boljšo pozicioniranost slovenskega jezika doseči tudi s povezovanjem med slovanskimi državami članicami. Sedaj jih je v Evropski uniji šest, a prihodnje širitve bodo zaobjemale najbolj prav slovanski prostor. Tu je niša tudi za promocijo slovenskega jezika. A zato je treba začeti z aktivno jezikovno politiko na vseh ravneh. V nasprotnem primeru se zna zgoditi, da bomo čez deset let pisali podobne analize in prihajali do podobnih sklepov. Čas teče – in ura zamujena ne vrne se nobena. Tudi v diplomaciji (jezika) ne.

LITERATURA

- Brozina, David (2011): Razvoj diplomacije Evropske unije: od njenih zametkov do udejanjanja. V Boštjan Udovič (ur.), *Diplomacija med teorijo in prakso*, 245–281. Ljubljana: Založba Fakultete za družbene vede.
- Bučar, Maja (2011): Is knowledge society a vision or illusion?: the case of Slovenia. *Društvena istraživanja* 20 (4): 967–990.
- Bučar, Maja (2012): Involving civil society in the international development cooperation of new EU member states: the case of Slovenia. *Perspectives on European politics and society* 13 (1): 83–99.
- Evropska komisija (2009): *Etudes sur la traduction et multilinguisme. La traduction a la Commission 1958–2010*. Bruselj: Evropska komisija.
- Erbič, Darja in Peter Jakša (2014): Pozicioniranje slovenskega jezika kot uradnega jezika evropske unije: od preteklih dejanj k prihodnjim izzivom. *Teorija in praksa* 51 (4): 600–619.
- Gorjanc Vojko (ur.) (2013): *Slovensko tolmačeslovje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kalin Golob, Monika (2001): Jezikovnokulturni vidiki vključevanja Slovenije v Evropsko unijo. *Teorija in Praksa* 38 (2): 213–230.
- Kukovič, Simona in Miro Haček (2014): The distribution of e-democracy and e-participation tools in Slovenian municipalities. *World political science review* 10 (1): 25–44.
- Logar, Nataša in Monika Kalin Golob (2014): Jezikovne kompetence za medkulturno komuniciranje: Pravniki in lingvisti. *Teorija in praksa* 51 (4): 555–567.
- Lovec in Erjavec (2013): The common agricultural policy health check: time to check the health of the theory of the reform? *Journal of international relations and development* 16 (1): 111–137.
- Lovec in Erjavec (2011): Common agricultural policy health check: the beginning of CAP'S re-nationalization? *Acta agriculturae Slovenica* 98 (1): 21–31.
- Maček, Amalija (2014): Intervju z Amalijo Maček. Ljubljana, 30. 4. 2014.

- Mikolič Južnič Tamara, Tanja Žigon in Marija Zlatnar Moe (2014): Visoka jezikovna kompetenca v maternem jeziku kot temelj uspešne večjezičnosti v Evropski uniji. *Teorija in praksa* 51 (4): 636–653.
- Ministrstvo za zunanje zadeve (2012): Slovenščina v institucijah EU. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve.
- Popič, Damjan (2013): Je etično popravljati prevode? V Aleš Bjelčevič (ur.), *Etika v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 49. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 118–123. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Popič, Damjan in Vojko Gorjanc (2014): Prevodna dejavnost v jezikovni politiki in jezikovnem načrtovanju: od nacionalnega k nadnacionalnemu. *Teorija in praksa* 51 (4): 583–599.
- Raškovič, Matevž in Marjan Svetličič (2011a): Stereotipi in mednarodno ekonomsko sodelovanje s trgi nekdanje Jugoslavije. *Javnost* 18 (suppl.): S5–S22.
- Raškovič, Matevž in Marjan Svetličič (2011b): Pomen poznavanja nacionalnega značaja in kulturnih posebnosti za slovensko gospodarsko diplomacijo: primer Hrvaške in Srbije. *Teorija in praksa* 48 (3): 776–799.
- Stritar, Mojca in Marko Stabej (2009): Večjezičnost v institucijah Evropske unije – ali res deluje?: Slovenščina v Svetu EU. *Jezik in slovstvo* 54 (5): 57–72.
- Tkalec, Staša (2014): Teoretsko premišljevanje človekovih pravic v 21. stoletju. *Teorija in praksa* 51 (2–3): 475–493.
- Tkalec, Staša in Marjan Svetličič (2014): Can cooperation with the BRICs and other Growth Markets help EU member states exit the crisis? *Post-communist economies* 26 (2): 176–200.
- Udovič, Boštjan in Marjan Svetličič (2007): Majhne države v novih teorijah mednarodne trgovine. *Teorija in praksa* 44 (1/2): 29–48.
- Vuga, Janja (2010): Cultural Differences in Multinational Peace Operations: A Slovenian Perspective. *International Peacekeeping* 17 (4): 554–565.
- Zupančič, Rok (2010): Modern »Don-quixotism« or an emerging norm of international relations?. *Romanian Journal of Political Science* 10 (1): 71–94.
- Zupančič, Rok in Miha Hribernik (2011): Small states as »Contributing nations« to the EU's normative power: the Case of Slovenia. *Romanian Journal of European Affairs* 11 (4): 34–49.
- Žigon, Tanja (2012): Dunajčanka v Ljubljani: medkulturno delovanje Hedwig pl. Radics-Kaltenbrunner. *Dve domovini* 36: 157–168.
- Žigon, Tanja (2013): The image of the "Turk" in Slovene culture in light of newspaper articles. *Across languages and cultures* 14 (2): 267–286.

VIRI

- Bilfesky, Dan (2006): In English? Chirac won't hear of it. *New York Times*, 24th March 2006. Dostopno preko <http://www.nytimes.com/2006/03/24/world/europe/24iht-chirac.html?pagewanted=all&r=0>, 7. 6. 2014.
- Evropska komisija (2013a): Dostopno preko http://ec.europa.eu/languages/policy/language-policy/official_languages_en.htm, 7. 6. 2014.
- Evropska komisija (2013b): Dostopno preko http://ec.europa.eu/atwork/college-meetings/index_en.htm, 7. 6. 2014.

- Evropska komisija (2014): Interpretation in figures 2013. Dostopno preko http://ec.europa.eu/dgs/scic/docs/about_dg_int/statistics-brochure.pdf, 23. 3. 2014.
- Generalni sekretariat Sveta (2013): Sklep 30/2013. Dostopno prek http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads/Prora%C4%8Dun/Evropska_unija/Navodilo_o_postopkih_za_izvajanje_sistema_povra%C4%8Dil_ps/Obvestila/Sklep_st.30_2013.pdf, 23. 3. 2014.
- Watt, Nicholas in David Gow (2005): Chirac vows to fight growing use of English. The Guardian, 25th March 2006. Dostopno prek <http://www.theguardian.com/world/2006/mar/25/france.eu>, 23. 3. 2014.